

316.654:323.12(=1:73)(497.11)"2022"
316.654:077.4FACEBOOK(497.11)"2022"

МА Катарина Беширевић, истраживач-приправник
Универзитет у Београду, Филозофски факултет
besirevickatarina@gmail.com

Оригинални научни рад
Примљен: 15. 9. 2022.
Прихваћен: 3. 10. 2022.

Антиамериканизам у Србији: анализа коментара на Фејсбуку на примеру објава о рату у Украјини*

Апстракт: Антиамериканизам, иако глобални феномен, разликује се у нијансама у односи на државу или регион у ком је присутан. У Србији, данас, антиамериканизам се пре свега јавља као последица НАТО бомбардовања Савезне републике Југославије 1999. године, а од тада кроз 21. век, улога Америке као непријатеља видљивија је током већих политичких криза. Најскорија оваква криза је рат у Украјини, који је избио 24. фебруара 2022, инвазијом Русије на суседну државу. У овом раду приказан је феномен антиамериканизма истраживан управо на примеру рата у Украјини, анализом коментара на друштвеној мрежи Фејсбук.

Кључне речи: антиамериканизам, Фејсбук, анализа дискурса, непријатељ, рат у Украјини.

Увод

Српско-амерички односи, од успостављања дипломатских веза 1881. године, па кроз готово читав 20. век, били су претежно пријатељски и бележе савезништва у два светска рата, економске, привредне, културно-просветне размене и друге видове сарадње. До драстичних промена долази избијањем ратова деведесетих у Југославији, а као „историјски минимум” односа Србије и Сједињених Држава и за период највеће политичке кризе узима се 1999. година и НАТО бомбардовање Савезне републике Југославије.¹ Бомбардовање, али и

* Овај рад настао је у оквиру научноистраживачког пројекта *Човек и друштво у време кризе* који финансира Филозофски факултет у Београду.

¹ Milan Krstić, „Srpsko-američki odnosi tokom devedesetih godina 20. veka”, u: *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu Zapadnog Balkana i Republici Srbiji*, (ur.) D. R. Simić, D. Živojinović, (Beograd: Fakultet političkih nauka, 2015), 187–205.

политичка превирања између две државе током читаве последње деценије 20. века директан су узрок формирања доминантног антиамеричког дискурса и перцепције Америке као непријатеља у Србији, који се протежу и кроз 21. век. Овакво виђење САД довело је до паљења америчке заставе, разбијања прозора и паљења зграде Америчке амбасе у Београду, као и демолирања неколико Мекдоналдс ресторана у Србији фебруара 2008, након проглашења независности Косова од стране Скупштине Косова.² Антиамериканизам у Србији не јавља се искључиво током локалних криза, већ се везује и за дешавања на глобалном плану, у која Србија, а некад ни Америка нису непосредно укључене.³ Пример једне такве кризе која је задесила свет јесте рат у Украјини, који је почео 24. фебруара 2022, инвазијом Русије на суседну државу.

Руско-украјински рат изазвао је међу корисницима друштвених мрежа у Србији велики отпор, који, међутим, није изражен према једној од сукобљених страна, већ у великој мери према Америци, а затим и читавом Западу. С обзиром на то да је Америка перципирана као главни кривац за руску инвазију на Украјину,⁴ а да је чињеница да Сједињене Државе нису непосредни актери у овом рату занемарена, фокус овог истраживања стављен је на антиамерички дискурс, и на слику Америке као једног од водећих непријатеља Србије у временима кризе. Такође, у том контексту, рат у Украјини је међу корисницима подстакао сећање на ратове деведесетих, пре свега на НАТО бомбардовање СРЈ 1999. године. У којој мери су ови наративи присутни у анализираним коментарима и како су изражени, главна су питања постављена током истраживања.

Антиамерички наратив испитан је на примеру коментара на вести и објаве о рату у Украјини на друштвеној мрежи *Фејсбук (Facebook)*, као најпосећенијој у Србији.⁵ Упркос делимичном опадању његове популарности у односу на друге друштвене мреже, *Фејсбук* је и даље међу водећим медијима преко којих се корисници глобално информишу о најновијим вестима и дешавањима у свету.⁶ Као главни метод за истраживање корисничких коментара на *Фејсбуку* коришћена је анализа дискурса. Овај метод подразумева анализу текста и језика, међутим не са фокусом на њихове граматичке карактеристике, већ на функцију коју врше

² Radina Vučetić, "McDonaldization of Yugoslavia/Serbia 1988–2008: Two Images of a Society (From Americanization to anti-Americanism)", *Brotherhood and Unity and the Kitchen Table: Food in Socialist Yugoslavia*, edited by: Ruža Fotiadis, Vladimir Ivanović, Radina Vučetić, (Zagreb: Srednja Europa, 2019), 211–213.

³ У ситуацијама политичких криза, каква је била америчка инвазија на Ирак 2003, антиамериканизам постаје израженији глобално, а ни Србија није изузета из овог феномена.

⁴ Ова тема је детаљно обрађена у даљем тексту.

⁵ Подаци су преузети интернет странице за анализу интернет саобраћаја. *Statcounter*: <https://gs.statcounter.com/social-media-stats/all/serbia>. (30. 8. 2022).

⁶ Nick Newman, Richard Fletcher, Anne Schulz, et al., *Reuters Institute Digital News Report 2021*, (University of Oxford: Reuters Institute for Study of Journalism, 2021), 51–55.

изговорене, односно написане речи, као и на идеје и феномене који се налазе иза њих. Приликом анализе дискурса испитује се употреба текста и језик на конкретном примеру, шта се изражава тим путем и који је циљ иза тога.⁷ Један од водећих теоретичара анализе дискурса, Теун ван Дајк тврди да употреба *критичке* анализа дискурса нема за циљ унапређење одређене дисциплине или области, већ да је пре свега мотивисана горућим друштвеним проблемима, с потребом бољег разумевања истих.⁸ С обзиром на то да се дискурси на друштвеним мрежама данас граде око најсавременијих догађаја, криза и питања која погађају друштва,⁹ критичка анализа дискурса показала се као прикладан метод за истраживање антиамериканизма као веома актуелног феномена у Србији (али и глобално),¹⁰ и то баш на примеру рата у Украјини, као најскорије политичке кризе. Дакле, циљ овог истраживања јесте допринос бољем разумевању улоге Америке и перцепције Сједињених Држава као непријатеља у јавном дискурсу (у овом случају на друштвеним мрежама)¹¹ у Србији у једном периоду светске политичке кризе. За потребе истраживања анализирани су коментари на објавама пет најчитанијих српских дигиталних медија (*Блиц*, *Курир*, *Телеграф*, *Мондо* и *Нова*).¹² Анализирано је око пет хиљада коментара на преко педесет објава, а вести су претраживане по кључним речима: Америка и Украјина. Временски период који је обухваћен овим истраживањем сеже у прва три месеца 2022. и у време почетка рата, када су вести о дешавањима у Украјини још биле свеже.

Овај рад је писан у време када је рат у Украјини увелико у току, без знаке његовог краја, док је Русија под санкцијама Америке и Европске уније, а Србија тежи да води политику неутралности,¹³ не уводећи санкције Русији, већ се само придружујући Уједињеним нацијама у осудама инвазије.¹⁴ Намера рада

⁷ Linda A. Wood, Rolf O. Kroger, *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*, (Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, 2000), 4; 9.

⁸ Teun A. van Dijk. "Principles of Critical Discourse Analysis". *Discourse and Society*, 4, 2 (1993), 252.

⁹ Amaney A. Jamal, Robert O. Keohane, David Romney, Dustin Tingley, "Anti-Americanism and Anti-Interventionism in Arabic Twitter Discourses", *Perspectives on Politics*, 13, 1 (2015), 56.

¹⁰ Актуелност овог феномена, како у Србији, тако и глобално, произилази из идеје да се 21. век заправо сматра „антиамеричким веком”, о чему ће бити више речи у наставку текста.

¹¹ С обзиром на распрострањеност друштвених мрежа (па конкретно и *Фејсбука*) и на њихов огроман број корисника, оне се могу узети као примери за истраживање преовлађујућих уверења у друштву. Видети: Gwen Bouvier, David Machin. "Critical Discourse Analysis and the Challenges and Opportunities of Social Media". *Review of Communication*, 18, 3 (2018), 178–192.

¹² Посећеност ових дигиталних медија је проверена на једној од водећих кућа за праћење дигиталних медија *Gemius*. <https://rating.gemius.com/rs/overview>, (30. 8. 2022).

¹³ „Vučić: Srbija čuva neutralnost, ne trebaju nam bilo čije baze”, *Insajder*, 17. 8. 2022. <https://insajder.net/prenosimo/vucic-srbija-cuva-neutralnost-ne-trebaju-nam-bilo-cije-baze>. (11. 9. 2022).

¹⁴ F. M. „Ujedinjene Nacije: Srbija glasala za Rezoluciju koja osuđuje Rusiju”, *Vreme*, 2. 3. 2022. <https://www.vreme.com/vesti/ujedinjene-nacije-srbija-glasala-za-rezoluciju-koja-osudjuje-rusiju/>. (10. 9. 2022). Србија је такође гласала за избацивање Русије из Савета Уједињених Нација за људска

није да прикаже било какву анализу рата у Украјини, нити руско-украјинских односа, већ је тема антиамериканизам који је истраживан на примеру једне студије случаја.

Антиамериканизам

Феномен американизације довео је до тога да се 20. век често назива и „америчким веком”, а Иван Крастев навео је да се разлог крије иза тога што су многи људи у Европи (пре свега Западној) видели у Сједињеним Државама спасиоца од комунизма и диктатуре Совјетског Савеза. Такође, уз то је руку под руку ишло и дивљење према америчком технолошком развоју и опчињеност америчком културом.¹⁵ Американизација се најчешће и повезује са америчком глобалном културном доминацијом, коју су Сједињене Државе успоставиле користећи вешто своју меку моћ,¹⁶ с тежњом да изазову у свету жељу за *америчким начином живота* и остварењем *америчког сна*.¹⁷ Но, американизација се не односи само на утицаје у културној сфери, већ подразумева и прихватање основних вредности које САД промовишу попут слободе, једнакости, владавине права, поштовања људских права и демократије. Очување и „извожење” ових вредности довело је до тога да Америка себе перципира изузетно супериорније у односу на друге нације, као својеврсног арбитра када је реч о имплементацији поменутих идеја.¹⁸ Оваква слика коју Сједињене Државе имају о себи, али и глобална превласт Америке и америчких производа допринели су порасту антиамериканизма, готово паралелно са процесом американизације.

Антиамериканизам се најпростије може дефинисати као феномен који подразумева непријатељство и одбојност према америчким производима, као и према различитим деловањима и утицајима Америке,¹⁹ или као „систематско

права: I. Š. M. „Srbija glasala za izbacivanje Rusije iz Saveta UN za ljudska prava”, *Danas*, 7. 4. 2022. <https://www.danas.rs/svet/srbija-glasala-za-izbacivanje-rusije-iz-saveta-un-za-ljudska-prava/>. (10. 9. 2022.)

¹⁵ Ivan Krastev, “Introduction”, *The anti-American Century*, edited by: Alan McPherson, Ivan Krastev (Budapest, New York, 2007), 1.

¹⁶ Џозеф Нај дефинисао је меку моћ као способност добијања онога чему се тежи кроз привлачност, а не приморавањем и поткупљивањем. Joseph S. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, (New York: Public Affairs, 2004), 7.

¹⁷ Radina Vučetić, *Koka-kola socijalizam: amerikanizacija jugoslovenske popularne kulture šezdesetih godina XX veka*, (Beograd: Službeni glasnik, 2015), 30.

¹⁸ Wilber W. Caldwell, *American Narcissism: The Myth of National Superiority*, (New York: Algora Publishing, 2006), 6. Калдвел се у овој књизи детаљно бавио анализом америчког уверења у сопствену супериорност, од историјске представе овог феномена, па до његових различитих манифестација.

¹⁹ Robert Singh, “Are We All Americans Now? Explaining anti-Americanism”, *The Rise of anti-Americanism*, edited by: Brendon O’Connor and Martin Griffiths, (London, New York: Routledge,

супротстављање Америци као целини”.²⁰ Дакле, антиамериканизам није исто што и критичко посматрање поступака Сједињених Држава, већ овај феномен са собом носи одређену дозу емоција попут љутње и презира, а прожет је стереотипованим перцепцијама Америке и неретко праћен теоријама завере.²¹ Иако се антиамериканизам није јавио тек с крајем хладног рата, већ се овај феномен може посматрати од насељавање Америке европским становништвом,²² ипак, амерички интервенционизам, ратови у Ираку, Авганистану, Сирији, личности попут Џорџа В. Буша, Дика Чејнија и Доналда Трампа, несумњиво су током 21. века допринели глобалном порасту одбојности према Америци. Америчка мека моћ, која је донела Сједињеним Државама популарност у ранијим периодима, није више била синхронизована са америчком тврдом моћи, употребом оружја и војних снага.²³

Упркос општим местима која карактеришу антиамериканизам, у различитим регијама и земљама овај феномен има своје специфичне манифестације, и перцепција америчког непријатеља може имати другачији контекст. Док је непријатељство према Америци глобално расло у време Бушове администрације (2001–2009) и након инвазије на Ирак (2003), у Грчкој, рецимо, антиамериканизам заједно са одређеном дозом презира према читавом Западу, произилази делом и из уверења да ове земље нису испуниле свој дуг према Грчкој за њен допринос победама у два светска рата, али и за њену улогу као „колевке западне цивилизације”, која датира још из античких времена.²⁴ С друге стране, узроци дубоко укореваног антиамериканизма у земљама Блиског истока неупитно су последица америчког интервенционизма,²⁵ док поједине муслиманске државе гаје непријатељство према Америци услед њене блискости са Израелом.²⁶ Феномен антиамериканизма умногоме зависи и од идеолошког позиционирања одређених заједница (али може доћи и са леве и са деснице), као и од

2006), 29.

²⁰ Ivan Krastev, “The anti-American Century?”, *The anti-American Century*, 10.

²¹ Brendon O’Connor and Martin Griffiths, “Introduction: Making Sense of anti-Americanism”, *The Rise of anti-Americanism*, 1; Andrei S. Markovits, *Uncouth Nation: Why Europe Dislikes America*, (Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2007), 12; Singh, “Are We All Americans Now?”, 30.

²² Брендон О’Конор пише о четири фазе развоја антиамериканизма кроз историју, видети: Brendon O’Connor, “The anti-American Tradition: A History in Four Phases”, *The Rise of anti-Americanism*, 12; Brendon O’Connor, “A History of anti-Americanism” *Anti-Americanism and American Exceptionalism: Prejudice and Pride about the USA*, (London, New York: Routledge, 2020), 56–82.

²³ John Kane, “Ambivalent anti-Americanism”, *The Rise of anti-Americanism*, 48.

²⁴ Elisabeth Kirtsoglou, Dimitrios Theodossopoulos, “The Poetics of anti-Americanism in Greece: Rhetoric, Agency, and Local Meaning”, *Social Analysis*, 51, 1 (2010), 115.

²⁵ Jamal, Keohane, Romney, Tingley, “Anti-Americanism and Anti-Interventionism in Arabic Twitter Discourses”, 56.

²⁶ Iyanatul Islam, “Anti-Americanism in the Muslim World: A Sceptic’s Guide”, *The Rise of anti-Americanism*, 68.

друштвеног положаја појединаца. Још у време Америчке револуције друштва су имала амбивалентне погледе на дешавања на „новом континенту”, па су тако аристократе у Француској гледале са стрепњом на дешавања у Америци, а републиканци с дивљењем.²⁷ Дакле, антиамериканизам се може јавити у различитим облицима, подстакнут многобројним факторима. Међутим, иако је неретко инспирисано поступцима Сједињених Држава, непријатељство према Америци често добија претеране димензије, те може изазвати тешке инциденте, попут паљења Америчке амбасаде.

Антиамериканизам у Србији није сасвим нова појава. Упркос претежно добрим односима кроз историју, перцепција Америке међу српским становништвом углавном је била амбивалентна и, као и на примеру глобалног антиамериканизма, у великој мери је зависила од политичких околности, и разликовала се код различитих друштвених група. Након савезништву у Другом светском рату, по завршетку рата Југославија и Америка су биле у непријатељским односима, што је била директна последица блоковске поделе хладноратовског света. Међутим, околности су се промениле већ неколико година касније када је дошло до разлаза између Југославије и Совјетског Савеза (1948), с чим је Југославија постала својеврстан „амерички комунистички савезник”,²⁸ што је потрајало готово до последње деценије 20. века. И током хладноратовских година, перцепција Америке у Србији (Југославији), без обзира на доминантно блиске званичне односе две државе, била је амбивалентна. Један пример пораста антиамериканизма било је југословенско отворено противљење америчком интервенционизму, што је довело и до протеста против Вијетнамског рата.²⁹

Ипак, антиамериканизам је узео примат у јавном дискурсу у Србији с крајем деведесетих, што се наставља и кроз 21. век. Услед НАТО бомбардовања СРЈ у време сукоба на Косову, а затим и с проглашењем независности Косова, Америка је у Србији заузела улогу једног од главних непријатеља. Подстакнут овим дешавањима, антиамериканизам постаје доминантан, а манифестује се на различите начине, од напада на некадашњу Америчку читаоницу у Кнез Михаиловој улици током бомбардовања 1999,³⁰ преко разбијања прозора различитих Мекдоналдс ресторана у више наврата, па до паљења Америчке амбасаде током протеста против проглашења независности Косова 2008. го-

²⁷ Kane, “Ambivalent anti-Americanism”, 56.

²⁸ Термин који је Твртко Јаковина искористио у наслову своје књиге. Т. Јаковина, *Амерички комунистички савезник: Хрвати, Титова Југославија и Сједињене Америчке Државе 1945.-1955.* (Загреб: Профил, Средња Европа 2003).

²⁹ О протестима против Вијетнамског рата у Југославији и феномену антиамериканизма, видети: Radina Vučetić, “Violence against the Antiwar Demonstrations of 1965–1969 in Yugoslavia: Political Balancing between East and West”, *European History Quarterly*, 45, 2 (2015), 255–274.

³⁰ Данас се на том месту налази Институт Сервантес, шпански културни центар, а 2006. у Дому омладине, у знак помирења Србије и САД, отворен је Амерички кутак.

дине.³¹ О распрострањености антиамериканизма у јавности у Србији сведоче и истраживања јавног мњења, па је тако према истраживању из 2017. о ставу грађана о питањима спољне политике Србије, већина негативно оценила утицај Америке без наде да ће се то променити, док је утицај Немачке, Кине и Русије виђен као позитиван. Такође, грађани су тада истакли значај српско-руских односа, иако су већински изразили став да Србија треба да се држи по страни када је био у питању руско-украјински сукоб око Крима.³² Данас готово 50% становништва сматра да су Сједињене Државе непријатељ Србије, а највећи проценат људи види питање Косова као узрок неслагања две државе. И док око половине становништва Србије верује да би требало одржавати добре односе и са Америком и са Русијом, већи број грађана радије подржава пријатељске односе са Русијом него са САД.³³ Како се ови резултати истраживања јавног мњења уклапају у анализу антиамеричког дискурса на *Фејсбуку*, јесте једно од питања које се протезало кроз истраживање представљено у овом тексту. Иако су односи Србије и Сједињених Држава тренутно стабилни, рат у Украјини и криза која је њиме изазвана допринели су порасту преплављујућег антиамеричког наратива.

Анализа коментара

Као што је наглашено у уводу, анализа антиамеричког дискурса у Србији рађена је на узорку коментара на објавама о рату у Украјини на *Фејсбук* страницама пет најчитанијих српских дигиталних медија: *Блица*, *Курира*, *Телеграфа*, *Монда* и *Нове*. Кључне речи по којима су објаве претраживане биле су Америка и Украјина, а фокус је стављен на истраживање перцепције Америке као непријатеља. Анализирано је преко пет хиљада коментара на преко педесет објава. Садржај цитираних коментара пренет је оним писмом којим су оригинално писани, у потпуности, са граматичким и језичким грешкама и непримереним речима. Овде нису издвојени сви прикупљени коментари, с обзиром на њихов велики број, већ су приказани најилустративнији примери доминантног антиамеричког наратива. У раду није стављен претеран нагласак на медијски дискурс, иако у неколико примера јесте истакнут наслов вести или објава медијских портала са којих су преузети кориснички коментари, како би се илустровао значај наратива

³¹ Видети: Vučetić, “McDonaldization of Yugoslavia/Serbia (1998–2008)”, 208–216.

³² Подаци су наведени према истраживању Београдског центра за безбедносну политику из марта 2017. године. Видети: *Stavovi građana o spoljnoj politici Srbije*, (Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, mart 2017).

³³ Подаци су наведени према истраживању јавног мњења Института за европске послове из марта 2022. године. Видети: *Stavovi građana Srbije prema Americi: istraživanje javnog mnjenja*, (Beograd: Institut za evropske poslove, mart 2022).

који најчитанији медији у Србији пласирају грађанима. Ипак, у овом контексту, важније је било истаћи и оне објаве које ни на који начин нису „провоцирале“ читаоце, те се у вестима нигде не помиње Америка, а упркос томе, у коментарима срећемо преплављујући антиамериканизам. Коначно, главни циљ овог рада је приказ реакција дела јавности у Србији на кризну ситуацију и тенденција приписивања улоге непријатеља у прилици политичке кризе. У овом случају, за већину корисника, то су Америка и Запад.

Један од доминантних наратива који се проналази у анализираним корисничким коментарима³⁴ приказује Америку као главног кривца за избијање рата у Украјини. На анкету постављену на *Фејсбук* страници *Курира* са питањем, „Да ли очекујете сукоб Русије и Украјине, два братска народа?“, корисници су већином одговарали афирмативно, уз нагласак да је Америка (повремено НАТО или Запад) крива за тај сукоб, а примери таквих коментара су: „Гдје год амери прсте своје умијешају ту је сукоб, глад, избјеглице...“;³⁵ као и: „Amerika bi ratovala protiv Rusije do zadnjeg Ukrajinaca...Ali neće biti ništa od toga, za sada ne“.³⁶ Сличан тон преовладава на многим анализираним објавама, тако се на вести *Нове* и *Телеграфа* о заоштравању украјинско-руских односа и могућности избијања рата могу пронаћи коментари попут наведених: „Korona [вирус] polako prolazi, Amerikancima treba nešto novo, pa eto ginite Rusi i Ukrajnci“;³⁷ „Ništa ovo ne bi bilo bez amerike“;³⁸ као и: „Mogu Ameri Svijetu da prodaju tu maglu, ali nama koji znamo šta je rat zbog njihove 'pomoći', nama ne mogu“.³⁹ Важно је напоменути да се у објави на коју је остављен последњи цитирани коментар нигде не помиње Америка, већ се искључиво преноси вест о експлозијама у Украјини и почетку рата између Русије и Украјине. Међу *Фејсбук* корисницима присутно је и уве-

³⁴ У овом раду израз „корисници“, односно „*Фејсбук* корисници“, односи се на групу људи који су коментарисали објаве анализирание за потребе овог истраживања, а не подразумева све *Фејсбук* кориснике у Србији.

³⁵ Zlatko Šefki, komentar na objavu, „Da li očekujete sukob Rusije i Ukrajine, dva bratska naroda?“, *Kurir* 18. 2. 2022, 13:02. <https://www.facebook.com/kuririnfo/posts/pfbid07BydSmfYbYkcAWmUhr8V9Rvjr37Zs8TydjJdFtRkRpV3Uk46z5rgtsxYedM8ml>.

³⁶ Daniel Petrović, komentar na objavu, „Da li očekujete sukob Rusije i Ukrajine, dva bratska naroda?“, *Kurir*, 18. 2. 2022, 14:15. <https://www.facebook.com/kuririnfo/posts/pfbid07BydSmfYbYkcAWmUhr8V9Rvjr37Zs8TydjJdFtRkRpV3Uk46z5rgtsxYedM8ml>. (25. 8. 2022).

³⁷ Tanja Meglič, komentar na objavu, „Imate 48 sati*: Ukrajina postavila ultimatum Rusiji, čeka se odgovor Putina“, *Nova.rs*, 14. 2. 2022, 12:10. <https://www.facebook.com/nova.rs.officialpage/posts/pfbid029unU8QMif76kcYZ5PDFfXfkttoUZdmZkFvV424SaLuyuaC7AAGJnd7yzJMgnd8Qrl>. (28. 8. 2022).

³⁸ Agape Nina Dorina, komentar na objavu, „137 Ukrajinaca poginulo tokom prvog dana: Zelenski naredio opštu mobilizaciju“, *Telegraf*, 24. 2. 2022, 10:18. <https://www.facebook.com/telegraf.rs/posts/pfbid02sLxEk7JPS2vsbKpnkEyZg7s39MLenLjReNxy4bfa3xj8nXhLdMCE4mNQC8jJMXg7l>. (26. 8. 2022).

³⁹ Ivana Sundać, komentar na objavu, „Ovo je momenat eksplozije u Kijevu“, *Telegraf*, 24. 2. 2022, 16:47. <https://www.facebook.com/telegraf.rs/posts/pfbid02ZH5kAkFwZmskKKGfNoiHiH6eAXYytHHnu9BisXAGGo2ZuZVhVBM2DKuMtHScSKqpl>. (26. 8. 2022).

ређе да је заправо Америка та која је напала Украјину како би изазвала Русију: „Amerika ce ih napasti,pa ubediti svet da su to uradili rusi“;⁴⁰ или: „Sigurno su Ameri pucali. Jer oni su izvježbani da prave diverzije, da bi suprotne strane zaratile“;⁴¹ као и: „То Амери басају петарде,пошто пото хоће рат!“⁴² Дакле, упркос томе што Америка није директно умешана у рат и што се оружане борбе воде искључиво између Русије и Украјине, реакције дела јавности у Србији на прве вести о актуелном рату односиле су се на Америку и на оптужбе против Сједињених Држава за провокације, па чак и за оружане нападе.

У вези са тим и узимајући у обзир чињеницу да је Украјина тежила да се прикључи НАТО-у, *Фејсбук* корисници су неретко исказивали своје разумевање за руски напад на суседну државу, као одбрану од експанзије Америке и НАТО савеза. Према схватањима које људи деле у коментарима, Сједињене Државе су те које се мешају у политику једне суверене земље,⁴³ а Украјина је, а пре свега украјинска влада на челу са председником Володимиром Зеленским, марионета Америке и Запада. Тако *Фејсбук* корисници тврде да је „predsednik Ukraine je vrlo poslušnan svojim gazdama Amerikancima trudi se da ispuní komandu amerikanaca i britanac“,⁴⁴ без икакве сумње истичући његову улогу америчког пиона: „Ko to šta

⁴⁰ Zeljko Kumovic, komentar na objavu, „Poziv na opštu mobilizaciju u Ukrajini: Amerika tvrdi da Rusi mogu napasti svakog trena“, *Blic* 20. 2. 2022, 21:15. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid0EpAiz8wuj1idZU9SScJe4SMGTVPHmDvJdQ2z8S6Eg6xpg7vBJuyPspGaRDmFQsuBl>. (24. 8. 2022).

⁴¹ Branka Brönnle, komentar na objavu, „Dramatično: Rusi tvrde da su napadnuti, Ukrajina demantuje i tvrdi: PUCANO JE NA NAS“, *Blic*, 17. 2. 2022, 14:36. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid02YWdgVnoU3KWzs2fnJQiGi4bJ6FSVgUuJVD2TkZe1GHm1UjrxLEMm9xmn5cs2h5sxl>. (24. 8. 2022).

⁴² Milka Petrović, komentar na objavu, „Poziv na opštu mobilizaciju u Ukrajini: Amerika tvrdi da Rusi mogu napasti svakog trena“, *Blic*, 20. 2. 2022, 23:57. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid0EpAiz8wuj1idZU9SScJe4SMGTVPHmDvJdQ2z8S6Eg6xpg7vBJuyPspGaRDmFQsuBl>. (24. 8. 2022).

⁴³ Примери оваквих коментара: „Sve ovo sto se desava danas u svetu , direktna je posledica politike nato i amerike , oni su prvi poceli sa otimanjima teritorija , napadima na suverene drzave . Svako zlo i nesreca dolazi od amera i njihove organizacije nato pakta. Uporno svadjaju Evropu sa Rusijom i na kraju ce se Rusija okrenuti Aziji...“ Milovan Knezevic, komentar na objavu, „Putin: Odlučio sam da pokrenem specijalnu vojnu operaciju, Ukrajina: Počela je invazija!“, *Blic*, 24. 2. 2022, 10:00. https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid02waU5jMJAZ7jPTZtkwY9A7gHNTZzViTz3hvjlChJcRYrT7cY6XSQkARteuR7tK2ml?comment_id=10160139018377090. (24. 8. 2022); „Sta ce amerika po celom svetu da siri trupe i dolazi na to rusije evo sad nek oprobaju snage rus je krenuo veliki Vladimir Putin“. Milenko Ranković, komentar na objavu, „Ovo je momenat eksplozije u Kijevu“, *Telegraf*, 24. 2. 2022, 11:42. <https://www.facebook.com/telegraf.rs/posts/pfbid02ZH5kAkFwZmskKKGfN0iHiH6eAXYyHHnu9BisXAGGo2ZuZVhVBM2DKuMtHScSKqpl>. (26. 8. 2022).

⁴⁴ Dejan Jerkic, komentar na objavu, „ZELENSKI SE OGLASIO I UPOZORIO ZAPAD: 'POČEĆE TREĆI SVETSKI RAT'“, *Mondo*, 10. 3. 2022, 07:20. <https://www.facebook.com/mondo.rs/posts/pfbid06ATVpKLNduMhSb6Vs7ZbsAgqg2oyZ3DeqixSnz4RGkU3KMM76Tdui928D8e8Yjuw1>. (27. 8. 2022).

pita ti igraš kako ti Amerika kaze i ispašta narod Ukrajine”;⁴⁵ „Ovaj blic je na strani Ukrajine i NATO pakta..pa kad su nas bombardovali jel ste tad bili na strani NATO pakta i Amerike..Putin nije glup, brani svoj narod od nacista..daj boze da uhvati onog izdajnika Zelenskog, tad bi i rat tamo bio gotov..zao mi je civila naravno, da prodje ovo bez mnogo zrtava..A sto se tice vlasti, sve pohapsiti do jednog..”⁴⁶. Иако је, насупрот слици Зеленског, украјински народ релативно ретко приказиван негативно или представљан као непријатељ у анализираним коментарима, већ је чак исказивано саосећање са њим, ипак постоји и изузетак оваквој перцепцији Украјинаца, где је овај народ карактерисан као нацистички. Оваква слика Украјинаца је послужила појединим корисницима да оправдају руску инвазију и да додатно дискредитују Америку и Запад због њихове подршке једном „нацистичком режиму”, што се може видети из приложених коментара: „Zapad podrzava fasiste i naciste u Ukrajini?! Je li NATO 4 Rajh?”;⁴⁷ „Ne ovo je rat protiv nacista!” (као одговор на питање да ли рат у Украјини подсећа на НАТО бомбардовање СРЈ 1999);⁴⁸ „Putin zna sta radi cisti srzavu od nacista”;⁴⁹ а неретко је и цео Запад, насупрот Русији, виђен као нацистички: „Ove lazi su proizvod ocaja. Zasto America ne bombarduju Moskvu kao Beograd m? Putin se nebi suprostavio zapadnim nacistma da nema koñja za trku”⁵⁰. Упркос присуству овог наратива, ипак преовладава онај у ком је положај народа у Украјини довођен у везу са ситуацијом у којој се Србија нашла у време 1999. године. Но, и оваква поређења неретко су се завршавала, иако разумевањем тешких прилика Украјинаца, с друге стране нагласком на томе да је Србију задесила већа трагедија.

⁴⁵ Dragan Jevtić, komentar na objavu, „OGLASIO SE ZELENSKI Spomenuo treći svetski rat”, *Kurir*, 20. 3. 2022, 19:19. <https://www.facebook.com/kuririnfo/posts/pfbid028Qk82sqLkNLoti891AK2LT7XngQ8vMMEfkoEiFQyHreirFXFpXmRV3Uv8hReAJgl>. (25. 8. 2022).

⁴⁶ Rikardo Gomes, komentar na objavu: „Krvoproliće u Harkovu! Rusi raketama razorili deo grada”, *Blic*, 28. 2. 2022, 17:25. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid02wSGRaWLen4fhw6UR2wpp8Kn89M74mh4rF8jXQH2D2R8eSo1mk3YmoaqvshJZwChVl>. (24. 8. 2022).

⁴⁷ Caca Vasic, komentar na objavu, „Šta bi Zapad i Ukrajina mogli da ponude Rusiji kako bi završila krvavi rat”, *Blic*, 16. 3. 2022, 20:37. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid025Xm8HmCqS65uYsEJreiKcFcmnqRejAjc6Za8yka1PTK47NqmWHSFDZoM1bPKoGmtl>. (24. 8. 2022).

⁴⁸ Nemanja Toskic, komentar na objavu, „Da li vas situacija u Ukrajini podseća na NATO bombardovanje 1999.”, *Kurir*, 27. 2. 2022, 19:23. <https://www.facebook.com/kuririnfo/posts/pfbid059GNLUGXTZuvhTw5ZnPn844qsdhhtPaiChzfwCrd3LiFFeiA77SvaebUPAxGybil>. (25. 8. 2022).

⁴⁹ Dobrirovj Carević, komentar na objavu, „Brutalne reči Obradovića o Ukrajini: 'Ne sećam se da su ljudi 1999. tako pričali o bombardovanju Srbije’”, *Telegraf*, 9. 3. 2022, 7:53. <https://www.facebook.com/telegraf.rs/posts/pfbid0eFHirouLxw1seq3bhgvgaECCNN2srhyywt1JEiikv6GGXbL9LkRGVv1y4B82s39al>. (26. 8. 2022).

⁵⁰ Pedja Boodic, komentar na objavu: „UŽIVO SAD tvrde da je 'Putin priteran uz zid', Ukrajina: Zauzeli smo Makariv”, *Nova.rs*, 22. 3. 2022, 11:04. <https://www.facebook.com/nova.rs.officialpage/posts/pfbid035jfyR6rJsQSpf4Sq9p9x5aJyaY41vnSfBLZv8tWrzwdDEBufZwJZG15a1WVfonspl>. (28. 8. 2022).

Сећања на НАТО бомбардовање покренула су низ коментара прожетих антиамериканизмом на готово свим прегледаним објавама, а неретко су и вести истраживаних медија биле у сличном тону, евоцирајући код читалаца успомене на те догађаје. Један такав пример је анкета објављена на *Фејсбук* страници *Курира*: „Да ли вас ситуација у Украјини подсећа на НАТО бомбардовање 1999.“, а неки од коментара на ову објаву били су: „U svakom momentu. Zeludac mi se skupi. Citav scenario je isti“; као и: „Skoro poseca kod nas je bilo mnogo gore“; „Da ali nama niko nije pomago i niko nije dobio sankcije“; или пак, „Podseca, Ali svi su stali na stranu Ukrajine, Nas se Niko Nije setio!“.⁵¹ Сличног тона је објава *Телеграфа* у којој су пренете речи Жељка Обрадовића, тренера Кошаркашког клуба „Партизан“: „Не сећам се да су људи 1999. тако причали о бомбардовању Србије“, а *Фејсбук* корисници су афирмативно коментарисали Обрадовићеву изјаву, наглашавајући да се о рату у Украјини не би извештавало да је у питању сукоб у ком учествује НАТО или Америка (нпр. „Тасно тако. Nas je bombardovao Nato i zato nisu nasli za shodno da pisu o tome“).⁵² Највећи број анализираних коментара у којима је Америка несумњиво означена као непријатељ, углавном се односи на бомбардовање 1999. године, а овакви коментари могу се пронаћи и на објавама које немају везе са овим догађајем, у којима се чак ни не помиње НАТО, већ се искључиво преносе вести о рату у Украјини. Тако, на пример, на вести о почетку руске инвазије на Украјину, на оне о ратним дејствима у руско-украјинском рату, или пак на објаве о украјинским избеглицама налазимо коментаре попут следећих: „Samo da vidim sta ce sad NATO da uradi, da vidimo to kako ce braniti ukrainu I da li smiju napanut Moskvu kao Beograd 99god“;⁵³ „ZABORAVILI SRPSKE BOLNICE MOSTOVE TELEVIZIJU ...“;⁵⁴ „Za ovaj rat nije kriv Putin za ovaj rat je kriv Nato i nato ce podrzati ukainu da nastavi rat. Nato agresori su 24.03.1999 započeli operaciju pos nazivom 'Milosrdni Andjeo' ...“;⁵⁵ као

⁵¹ Branka Stanić, Aleksandar Marjanov, Violeta Savić, Zorica Obradović, komentari na objavu, „Da li vas situacija u Ukrajini podseća na NATO bombardovanje 1999.“, *Kurir*, 27. 2. 2022, <https://www.facebook.com/kuririnfo/posts/pfbid059GNLUGXTZuvhTw5ZnPPn844qsdtPaiChzfwCrd3LiFFeiA77SVaebUPAxGybil>. (25. 8. 2022).

⁵² Slavica Repić Hrcek, komentar na objavu, „Brutalne reči Obradovića o Ukrajini: Ne sećam se da su ljudi 1999. tako pričali o bombardovanju Srbije“, *Telegraf*, 9. 3. 2022, 08:25. <https://www.facebook.com/telegraf.rs/posts/pfbid0eFHirouLxw1seq3bhgvgaECCNN2srhywyt1JEiikv6GGXbL9LkRGVv1y4B82s39aI>. (26. 8. 2022).

⁵³ Marko Zmukic, komentar na objavu, „Руски председник Владимир Путин објавио је почетак напада на Украјину“, *Nova.rs*, 24. 2. 2022, 12:46. <https://www.facebook.com/nova.rs.officialpage/posts/pfbid0tWmpwBtbP5CgLVqvdtybyfQ6Z5oHQtd7FpzCSfBkS5iivCN4G8mJQyamyUd853gYtl>. (28. 8. 2022).

⁵⁴ Zivadin Stankovic, komentar na objavu, „Украјина објавила је живе снимке, оптужује Русију да је бомбардовала деčију болницу у Маријуполју: 'Пuno је убијених жена'“, *Blic*, 9. 3. 2022, 23:50. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid02r9H15a95J1jhHgWAa7988CU7Av6oU7Vd7yGLrzdQey8NDmwPMhGoXERkjrJ3kmVml>. (24. 8. 2022).

⁵⁵ Mici Rakocevic, komentar na objavu, „Pretužne slike na granici sa Rumunijom: Mlade Ukrajinke vode samo svoju decu i po jedan kofer“, *Telegraf*, 26. 2. 2022, 15:44. <https://www.facebook.com/>

и, „E jado sta ti Amerika uradi kud sat u Ameriku a bjeda nek gine”⁵⁶. Примери оваквих коментара јасно илуструју колику је последицу бомбардовање оставило на јавност у Србији, као и колико је заправо дубока укорењеност непријатељства према Америци.

Поред сећања на НАТО бомбардовање које је у јавности евоцирано ратом у Украјини, Косово као горуће питање српске политике, али и жариште непријатељства према Америци, неизоставно је из антиамеричког наратива. Најбоља илустрација тога како се прилике на Косову повезују са ратом у Украјини јесте објава *Блица*, „Ако је Косово Србија, да ли је Донбас Украјина?”, која је изазвала бројне реакције, али и неслагања око овог питања. Док један корисник тврди: „KOSOVO JE SRBIJA A DONBAS UKRAJINA I DA NAPOKON DODJE DO MIRA BEZ RATA I RAZARANJA”, појединци су изнели другачије погледе: „Donbas je Rusija,ko što je Kosovo i Metohija Srbija”, па чак и тврдње да постоји „Greška u postavci. Kako je Kosovo Srbija, tako je Ukrajina Rusija, a Donbas mu onda dođe kao sever Kosova. E, sad upoređujte i raspravljajte”; а ни коментари о Америци на ову објаву нису изостали: „Ameri se pozivaju na medjunarodno pravo samo kada to njima paše a za to i služi to isto medjunarodno pravo samo za njihove ciljeve”.⁵⁷ Руска инвазија Украјине виђена је чак као својеврсна освета за досадашњи амерички интервенционизам, са посебним нагласком стављеним на Косово и бомбардовање СРЈ, те појединци у коментарима исказују уверење да ће Русија заправо помоћи Србији да „врати Косово”.⁵⁸ Америчко-руска дихотомија у којој су Сједињене Државе непријатељ Србије, а Руси „браћа”, још један је од доминантних наратива у коментарима, а антиамериканизам често се изражава у контрасту са подршком Русији.

Антиамериканизам није ограничен само на поступке Сједињених Држава, већ је изражен и у односу према Американцима, а нарочито према водећим

telegraf.rs/posts/pfbid02B5PL5rYDKZHUNHqS7oAjDP3CLYgA8uXY96GQyqE19mdhjBiYPgEwYcG7NqApX5Rv1. (26. 8. 2022).

⁵⁶ Ljubiša Marić, komentar na objavu: „ZELENSKI POZIVA NA ORUŽJE!”, *Kurir*, 24. 2. 2022, 14:49. <https://www.facebook.com/kuririnfo/posts/pfbid02EgddYAcQ5Gey6J62Fk65NsKETF2mHdVr133gzFSTRGbuqyvzZZtpf147sqM1Qol>. (25. 8. 2022).

⁵⁷ Milovan Mile Plavsic, Dmitrov Bogdan, Dragana Milutinović, Goran Kovacevic, komentari na objavu, „Ако је Косово Србија да ли је Донбас Украјина? Постоји доста сличности, а једна баš бодe оči”, *Blic*, 22. 2. 2022. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid0fyKndyxhfxHWXEF9VoVT4bWbGf1weD9zAM3L8gUAKmhQQLu65k3MCZnC7WFxAtY9l>. (24. 8. 2022).

⁵⁸ Примери оваквих коментара: „Donjeck i Lugansk je bumerang Americi i EU za Kosovo.” Sinisha Mancic, komentar na objavu, „Putin se obraća naciji: Današnja Ukrajina mogla bi se zvati po Lenjinu, on ju je stvorio”, *Telegraf*, 22. 2. 2022, 12:00. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid0pFxFxZoABwGP4rQxWHzBY4oRRECGoJ1JMYdnKECgtVMct2VQb3wGFiKYo39MiAiwHKl>. (26. 8. 2022); „Ajde braco zaletite se do nas kada krenete da odemo i do KOSOVA”. Savo Radusinović, komentar na objavu, „Stanje na ivici rata: Tenzije rastu, Putin uputio oštru poruku”, *Blic*, 23. 2. 2022, 08:53. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid02ipLi2E76qzQFiYfR5oy6QoQqnirimEqPAnpfL3aVyRuMeRVTVTGDqrv2ZTV77KC9l>. (24. 8. 2022).

личностима америчке политике. Док теоретичари тврде да је председнички мандат Доналда Трампа довео до пораста антиамериканизма у свету,⁵⁹ у Србији је процес био обрнут. Трамп је углавном уживао популарност српске јавности,⁶⁰ па и након свог мандата, с обзиром на то да је остао упамћен као амерички председник који није започео ниједан рат. Тако је на вест о припремама Русије за напад на Украјину, у којој је наглашено да је то став Сједињених Држава, један од коментара: „Zbog ovoga im Tramp nije valjao”;⁶¹ а сличан наратив налази се и у коментарима на прве вести о почетку рата: „Rat je najstrašnja stvar jedna vojska koja gine ali američkim zlikovcima mora Putin da pokaže da ne mogu sve što hoće odmorio se svet od rata dok je Tramp bio na vlasti on je graditelj nije rušitelj evo vam Leša Bajedena”.⁶² Дакле, насупрот Трампу налази се Џозеф Бајден, чији је долазак на место америчког шефа државе у Србији примљен са негодовањем, што се такође доводи у вези са НАТО бомбардовањем, узимајући у обзир да је Бајден 1999. подржао бомбардовање СРЈ.⁶³ Чак непријатељство према Зеленском произилази из идеје да је он „Бајденов човек”,⁶⁴ а тон коментара који помињу овог америчког председника је готово искључиво негативан, што се може закључити из примера коментара на вести о дотадашњем броју погинулих у рату: „Bajdenovo delo srecan je kad ovako nesto vidi i svi oni koji

⁵⁹ О’Конор пише о томе како је Трамп заправо оличење свих антиамеричких стереотипа. Видети: Brendon O’Connor, “The Trump Factor: The Ugly American, Popular Culture and Populism”, *Anti-Americanism and American Exceptionalism*, 161–188.

⁶⁰ У Београду су у знак подршке Доналду Трампу чак постављани билборди. Видети: Vesna Anđić, Maja Fićović, „Bilbordi podrške Trampu u Beogradu i Severnoj Mitrovici”, *Radio slobodna Evropa*, 11. 11. 2016. <https://www.slobodnaevropa.org/a/bilbordi-tramp/28110287.html>. (7. 9. 2022).

⁶¹ Dejan Milacic, komentar na objavu, „Poziv na opštu mobilizaciju u Ukrajini: Amerika tvrdi da Rusi mogu napasti svakog trena”, *Blic*, 20. 2. 2022, 21:31. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid0EpAiz8wuj1idZU9SScJe4SMGTVPHmDvJdQ2z8S6Eg6xpg7vBJuyPspGaRDmFQsuBl>. (24. 8. 2022).

⁶² Marija Minić, komentar na objavu, „Putin: Odlučio sam da pokrenem specijalnu vojnu operaciju. Ukrajina: počela je invazija”, *Blic*, 24. 2. 2022, 12:16. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid0srYqX26NcUJ7yMdaXDdo8S59xkoeDrHe8ikm88B58FeVd2vJpCJYHuacobFhVTDul>. (24. 8. 2022).

⁶³ Milivoje Pantovic, “Biden Offers Condolences for Victims of NATO Bombing”, *Balkan Transitional Justice*, 17. 8. 2016. <https://balkaninsight.com/2016/08/17/biden-calls-serbia-and-kosovo-to-intensify-dialog-08-16-2016/>. (12. 9. 2022).

⁶⁴ Коментари из којих се види овакав став: „Moj predsedniče. Ti si mislio da je država pozorište. Da izadeš na scenu i zasmajavaš narod. Država je ozbiljna stvar i njom se bave vrlo pametni i ozbiljni ljudi. Ti si državu dao u ruke Bajdenu da je on vodi.” Dragomir Markovic, komentar na objavi, „’Ušli su, javljajte gde su, pravite Molotovljeve koktele’: Upozorenje ministarstva građanima Kijeva...”, *Telegraf*, 25. 2. 2022, 11:25. <https://www.facebook.com/telegraf.rs/posts/pfbid037b8P6XWYPLvxstPHtrQUegGZ1rLwHh72VjMb8UK9hVBHufy1T5TY6e4MygZfJ9Srl> (26. 8. 2022); „Jesi dobijo instrukcije od bajdena i Natoa sta da radis i sta da kazesz”. Ranka Grujičić, komentar na objavu, „OGLASIO SE ZELENSKI Spomenuo treći svetski rat”, *Kurir*, 20. 3. 2022, 20:55. <https://www.facebook.com/kuririnfo/posts/pfbid028Qk82sqLkNLoti891Ak2LT7XngQ8vMMEfkoEiFQyHreirfFXFPXmRV3Uv8hReAjl>. (25. 8. 2022).

ucestvuju u ratu”,⁶⁵ или на основу коментара на објаву у којој је пренесена изјава америчког председника да ће доћи до несташице хране: „То si hteo” и „Ра on је to i smestio evropi”.⁶⁶ Џозеф Бајден је у српској јавности неодвојив од перцепције Америке као непријатеља, те је и он сам попримио ту улогу. Као на примеру Косова, и овде се проналази контраст америчког председника као шефа једне империјалистичке државе, која непрестано започиње ратове, насупрот представи Владимира Путина, председника Русије, као својеврсног спаситеља и пријатеља Србије. Пример оваквог наратива види се још у једном од претходно наведених коментара, у ком је Путин позван да стане на пут Американцима. И коментари попут наведених такође илуструју поменути разлику у перцепцију Русије и Америке (Путина и Бајдена) у српској јавности: „Да је jos takvih politicara kao sto је Putin ovim svetskim diktatorima da kaze STOP preterali ste”;⁶⁷ „Да је Putin pametan pa da spali Ameriku ,rata vise ne bi bilo.Ti zlocinci treba da dobiju po njusci jednom!”⁶⁸; као и „Sotono Bajdenu Rusija voli svoga cara Putina . Ziveo Putin !!”⁶⁹. Из свега приложеног евидентно је да антиамериканизам у јавном дискурсу у Србији има још једну карактеристичну одлику, која подразумева поређење „непријатеља” Америке са „братском” Русијом. Политичка криза која је наступила с избијањем рата у Украјини допринела је томе да две улоге буду можда и израженије него раније.

Наративи представљени у овом раду преовлађују у анализираним коментарима на *Фејсбуку*, међутим, погрешно би било тврдити да и другачији погледи на догађања нису присутни, иако у знатно мањој мери. С обзиром на то да је циљ овог рада да прикаже присуство антиамериканизма и америамеричког наратива међу *Фејсбук* корисницима у Србији, углавном су издвојени коментари који

⁶⁵ Smilja Nielsen, komentar na objavu, „137 Ukrajinaca poginulo tokom prvog dana sukoba: Zelenski naredio opшту mobilizaciju”, *Telegraf*, 24. 2. 2022, 17:47. <https://www.facebook.com/telegraf.rs/posts/pfbid02sLxEk7JPS2vsbKpnkEyZg7s39MLenLjReNxy4bfa3xj8nXhLdMCE4mNQC8jJMXg7l>. (26. 8. 2022).

⁶⁶ Radojka Novakov, Dragoljub Jandric, komentari na objavu, „NASTAĆE NESTAŠICA HRANE U SVETU! Dramatične reči Bajdena – ’To će biti stvarnost...’”, *Mondo*, 24. 3. 2022. <https://www.facebook.com/mondo.rs/posts/pfbid02F85VjPtPGDqGEhXyV2Li6Ew8irj5DFgEL8k2UyCM7bDcPLy2gUrS31g5xVDQvMql>. (27. 8. 2022).

⁶⁷ Dimitrije Paunovic, komentar na objavu, „Rat u Evropi smo već videli, NATO je napao Jugoslaviju, mi rat sad ne želimo”, *Telegraf*, 15. 2. 2022, 18:25. <https://www.facebook.com/telegraf.rs/posts/pfbid0LyPsaJKpG795p8tb2vpLN7sNy7LFfiKYCUor8S7kgXqxWtnJwPssgo2eRvDwXwDxl>. (26. 8. 2022).

⁶⁸ Marina Milenković, komentar na objavu, „Poziv na opшту mobilizaciju u Ukrajini: Amerika tvrdi da Rusi mogu napasti svakog trena”, *Blic*, 20. 2. 2022, 21:15. <https://www.facebook.com/Blic.rs/posts/pfbid0EpAiz8wuj1idZU9SScJe4SMGTVPPhmDvJdQ2z8S6Eg6xpg7vBJuyPspGaRDmFQsuBl>. (24. 8. 2022).

⁶⁹ Paja Ignjatovic, komentar na objavu, „BAJDEN SAD OTVORENO O PUTINU!”, *Kurir*, 27. 3. 2022, 10:29, <https://www.facebook.com/kuririnfo/posts/pfbid0shvTiF7H7UDTEfobfBX2CwgMvpQhp39ztFrDbAeNr4rQtPitdgd9T7xfEU3GKiAJl>. (26. 8. 2022).

најбоље илуструју овај феномен. Иако је понегде видљива осуда руског напада на Украјину, а може се пронаћи и критика Путинове политике, ипак није било коментара у којима је јасно изражен супротан став о САД од антиамеричког.

Закључак

Истраживање феномена антиамериканизма на примеру савремених политичких дешавања и криза, као што је рат у Украјини, нуди историчарима могућност да прате заступљеност и трансформацију феномена који су актуелни кроз историју све до данас. Антиамериканизам, иако у порасту у 21. веку, није нови феномен, али током двехиљадитих доживљава своју најновију трансформацију. Већина теоретичара се слаже око главног узрока те промене која произилази из чињенице да су Сједињене Државе изашле из хладног рата као најмоћнија светска сила, те да се антиамериканизам јавља као отпор према томе. Америка је због своје улоге у свету готово константно под лупом, те се сваки поступак САД пажљиво прати, а амерички интервенционизам није од помоћи Сједињеним Државама у побољшању доминантне слике коју одају о себи. Пример Србије није изузетак, већ је, као и код већине других земаља, обојен искуством из историје српско-америчких односа, а догађај који преплављујуће утиче на претежно негативну перцепцију САД у Србији је НАТО бомбардовање 1999. године.

Анализа корисничких коментара на *Фејсбук* објаве најчитанијих медија у Србији о рату у Украјини у потрази за примерима антиамериканизма, показала је да је перцепција Америке као непријатеља доминантна у српском друштву. Коментаришући рат у који ни Србија ни Америка нису непосредно укључене, корисници су ипак Америку и Американце прозвали главним кривцима за рат у Украјини. Поред тога, честе алузије на бомбардовање 1999, на положај Србије тада и на улогу Америке и њених појединих политичара у овом догађају неизоставне су на готово свакој од прегледаних објава. С супротне стране „америчког непријатеља” налази се „руски пријатељ” и подршка Русији, али не увек у рату са Украјинцима, већ пре свега у борби против „америчких злочинаца”. Занимљиво је да је Украјина готово сасвим стављена у други план у односу на америчко-руско сучељавање, те да се у коментарима углавном јавља наратив о Украјини и Украјинцима као „коллатералној штети”, као пасивним актерима у овом рату који немају готово никаквог утицаја на своју судбину. Перцепција Зеленског као америчке марионете доста говори о положају Украјине из перспективе јавности у Србији. Међутим, не треба занемарити ни слику „украјинских нациста” која се повремено може пронаћи међу коментарима.

Резултати представљеног истраживања показују да је антиамериканизам у јавности у Србији окренут ка свему што Америка *чини*, али готово и ка свему

ономе што Америка *јесте*.⁷⁰ Чак на објавама и вестима у којима се Сједињене Државе не помињу, оне ће добити улогу која им је приписана од стране великог броја *Фејсбук* корисника – углавном, улогу непријатеља. Међутим, иако је сасвим јасно да антиамериканизам у Србији има своје специфичне карактеристике, генералне одреднице овог *изма* незанемарљиве су и у српском дискурсу. Империјализам, супериорност, милитаризам и друга општа места глобалног антиамериканизма приметна су и у наративима у српској јавности. Важно је нагласити и чињеницу да ови наративи не преплављују искључиво коментаре, већ се неретко, помало прикривено, могу пронаћи и у објавама и вестима анализираних српских медија. С обзиром на то да је фокус овог рада стављен на коментаре *Фејсбук* корисника како би се добила што јаснија представа непријатеља у јавности у време кризе, медијски дискурс је стављен по страни, иако то питање свакако остаје отворено.

Izvori i literatura

- Stavovi građana o spoljnoj politici Srbije*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, mart 2017.
- Stavovi građana Srbije prema Americi: istraživanje javnog mnjenja*. Beograd: Institut za evropske poslove, mart 2022.
- Andić, Vesna, Maja Fićović. „Bilbordi podrške Trampu u Beogradu i Severnoj Mitrovici”, *Radio slobodna Evropa*, 11. 11. 2016. <https://www.slobodnaevropa.org/a/bilbor-di-tramp/28110287.html>. (7. 9. 2022).
- F. M. „Ujedinjene Nacije: Srbija glasala za Rezoluciju koja osuđuje Rusiju”, *Vreme*, 2. 3. 2022. <https://www.vreme.com/vesti/ujedinjene-nacije-srbija-glasala-za-rezoluciju-koja-osudjuje-rusiju/>. (10. 9. 2022).
- I. Š. M. „Srbija glasala za izbacivanje Rusije iz Saveta UN za ljudska prava”, *Danas*, 7. 4. 2022. <https://www.danas.rs/svet/srbija-glasala-za-izbacivanje-rusije-iz-saveta-un-za-ljudska-prava/>. (10. 9. 2022.)
- Pantovic, Milivoje. “Biden Offers Condolences for Victims of NATO Bombing”, *Balkan Transitional Justice*, 17. 8. 2016. <https://balkaninsight.com/2016/08/17/biden-calls-serbia-and-kosovo-to-intensify-dialog-08-16-2016/>. (12. 9. 2022).
- „Vučić: Srbija čuva neutralnost, ne trebaju nam bilo čije baze”, *Insajder*, 17. 8. 2022. <https://insajder.net/prenosimo/vucic-srbija-cuva-neutralnost-ne-trebaju-nam-bilo-cije-baze>. (11. 9. 2022).

⁷⁰Markovits, *Uncouth Nation: Why Europe Dislikes America*, 11.

Blic, *Facebook*. <https://www.facebook.com/Blic.rs>.

Kurir, *Facebook*. <https://www.facebook.com/kuririnfo>.

Mondo, *Facebook*. <https://www.facebook.com/mondo.rs>.

Nova.rs, *Facebook*. <https://www.facebook.com/nova.rs.officialpage>.

Telegraf, *Facebook*. <https://www.facebook.com/telegraf.rs>.

Gemius. <https://www.gemius.com>.

Statcounter. <https://gs.statcounter.com/>.

Berman, Russell A. *Anti-Americanism in Europe: A Cultural Problem*. Stanford, California: Hoover Institution Press, 2008.

Bouvier, Gwen and David Machin. "Critical Discourse Analysis and the Challenges and Opportunities of Social Media". *Review of Communication*, 18, 3 (2018), 178–192.

Caldwell, Wilber W. *American Narcissism: The Myth of National Superiority*. New York: Algora Publishing, 2006.

Fotiadis, Ruža, Vladimir Ivanović, Radina Vučetić. *Brotherhood and Unity and the Kitchen Table: Food in Socialist Yugoslavia*. Zagreb: Srednja Europa, 2019.

Jakovina, Tvrtko. *Američki komunistički saveznik: Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države 1945.-1955*. Zagreb: Profil, Srednja Europa 2003.

Jamal, Amaney A., Robert O. Keohane, David Romney, Dustin Tingley. "Anti-Americanism and Anti-Interventionism in Arabic Twitter Discourses", *Perspectives on Politics*, 13, 1 (2015). 56.

Kirtsoglou, Elisabeth and Dimitrios Theodossopoulos. "The Poetics of anti-Americanism in Greece: Rhetoric, Agency, and Local Meaning". *Social Analysis*, 51, 1 (2010), 106–124.

Marling, William H. *How "American" is Globalization?* Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2006.

Markovits, Andrei S. *Uncouth Nation: Why Europe Dislikes America*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2007.

McPherson Alan, Ivan Krastev (eds.). *The Anti-American Century*. Budapest, New York: CEU Press, 2007.

Newman, Nick, Richard Fletcher, Anne Schulz, et al. *Reuters Institute Digital News Report 2021*. University of Oxford: Reuters Institute for Study of Journalism, 2021, 51–55.

Nye, Joseph S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.

O'Connor, Brendon. *Anti-Americanism and American Exceptionalism: Prejudice and Pride about the USA*. London, New York: Routledge, 2020.

O'Connor, Brendon and Martin Griffiths (eds.). *The Rise of anti-Americanism*. London and New York: Routledge, 2006.

Simić, Dragan R. Dragan Živojinović (ur.). *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu Zapadnog Balkana i Republici Srbiji*. Beograd: Fakultet političkih nauka, 2015.

Van Dijk, Teun A. "Principles of Critical Discourse Analysis". *Discourse and Society*, 4, 2 скуп(1993), 249–283.

-
- Vučetić, Radina. *Koka-kola socijalizam: amerikanizacija jugoslovenske popularne kulture šezdesetih godina XX veka*. Beograd: Službeni glasnik, 2015.
- Vučetić, Radina. “Violence against the Antiwar Demonstrations of 1965–1969 in Yugoslavia: Political Balancing between East and West”, *European History Quarterly*, 45, 2 (2015). 255–274.
- Wood, Linda A. and Rolf O. Kroger. *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, 2000.

Summary

Katarina Beširević, MA

Anti-Americanism in Serbia: Analyzing *Facebook* Comments on Posts about the War in Ukraine

Anti-Americanism is a global phenomenon, which also gains different characteristics depending on a specific country or region. It is predominantly instigated by the economic and military supremacy of the United States, but also by the global dominance of American values and its culture. In Serbia, anti-Americanism became visible and dominant in the public discourse after the 1999 NATO bombing. The narrative about the “American enemy” often re-emerges during various political crises in the country, and one of them is undoubtedly the ongoing war in Ukraine. The research presented in this paper is focused on user comments on *Facebook* posts about the war in Ukraine of five most read Serbian digital media, in search for the anti-American discourse. This paper offers an overview of the discourse analysis of the mentioned texts and an insight on how anti-Americanism is manifested in the Serbian public. Prevailing narratives linked to anti-Americanism in the Serbian public discourse are detected and singled out, with the goal of better understanding of the development and the variations of this phenomenon throughout history.

Key Words: anti-Americanism, *Facebook*, discourse analysis, the enemy, the war in Ukraine.